

Toruń, 20.07.2024

dr hab. Piotr Niemcewicz, prof. UMK
Katedra Konserwacji-Restauracji Architektury i Rzeźby
Wydział Sztuk Pięknych.
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Recenzja rozprawy doktorskiej pani mgr Natalii Moszak

pt. *„Lustra weneckie. Problematyka technologiczno-konserwatorska dwóch neorokokowych luster ze zbiorów Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze o nr inw. MJG 36s, MJG 1245Ps”*
wykonanej pod kierunkiem dr hab. Marcina Czeskiego i dr Katarzyny Wantuch

Ocena dorobku zawodowego doktorantki

Pani mgr Natalia Moszak ukończyła studia wyższe w Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu i jest absolwentką trzech kierunków: „Malarstwo” (2009), „Restauracja i Rekonstrukcja Ceramiki i Szkła” (2014) oraz „Sztuka i Wzornictwo Szkła” (2017). Jako wykształcenie uzupełniające odbyła studia w Uniwersytecie Nova w Lizbonie (2011-2012) i kurs konserwacji i restauracji szkła, w ramach International Academic Projekt pod kierunkiem Stephena P. Kooba – głównego konserwatora Corning Museum of Glass (2015) w Corning, w stanie New York, USA. Od 2017 roku zatrudniona jest w macierzystej uczelni w Katedrze Konserwacji i Restauracji Szkła, na Wydziale Ceramiki i Szkła. Prowadzi zajęcia dydaktyczne z projektowania, metodyki, konserwacji i restauracji szkła, i współprowadzi zajęcia z przedmiotu *projektowanie szkła użytkowego i artystycznego i kopia detalu szklanego*. Współpracuje również przy realizacji prac magisterskich, dyplomowych i semestralnych. W ramach współpracy międzynarodowej odbyła wykłady online “SPINAKER – Intensive International Training Programmes”, kurs “Glass under a microscope” (2022).

W swoim dorobku zawodowym ma wiele realizacji artystycznych i konserwatorskich, m.in. współprowadziła konserwację i restaurację szklanej rzeźby Henryka Albina Tomaszewskiego z Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze i wykonywała prace konserwatorsko-restauratorskie szkieł pochodzących z Afganistanu ze zbiorów Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie.

Warto odnotować również, że pani mgr Natalii Moszak wzięła udział w 10 konferencjach o zasięgu krajowym i zagranicznym, i że jest autorką i współautorką 4 publikacji w czasopiśmie branżowych. Swoje dokonania prezentuje na wystawach artystycznych, a ponadto koordynuje działania propagujące macierzystą uczelnię i współpracuje z wieloma muzeami w Polsce min. z Muzeami Narodowymi w Poznaniu i we Wrocławiu.

Dorobek doktorantki koncentruje się wokół zagadnień konserwacji i restauracji szkła, co znajduje odzwierciedlenie w prezentowanych publikacjach i wystąpieniach na konferencjach oraz praktycznych działaniach konserwatorsko-restauratorskich przy obiektach szklanych. Zdobytą wiedzę i doświadczenie w tym zakresie wykorzystane są w pełni w prezentowanej rozprawie doktorskiej.

Merytoryczna ocena pracy

Pani Natalia Moszak zajęła się tematem luster weneckich – niezwykle trudnym, ale też bardzo interesującym, zarówno od strony artystycznej, jak i technologiczno-konserwatorskiej. Są to obiekty wyjątkowo piękne i stosunkowo mało rozpoznane w naszym kraju. Bezpośrednią inspiracją do podjęcia tej problematyki, bardzo szeroko zakrojonej w przedstawionej pracy doktorskiej, stała się konserwacja dwóch luster weneckich ze zbiorów Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze (w latach 2020-2023), która stanowiła dla autorki duże wyzwanie badawcze i konserwatorskie. Doktorantka zdobywa takie doświadczenie z tego typu zabytkami, wykonując konserwację i restaurację kilku innych obiektów: XVIII-wiecznego zwierciadła z kościoła pw. Narodzenia NMP w Wichrowie, XVIII-wiecznego lustra z Muzeum Narodowego we Wrocławiu i dwóch XIX-wiecznych luster z Muzeum Narodowego w Poznaniu.

We wstępie pracy autorka wprowadza nas w ogólne zagadnienia dotyczące fenomenu lustra, opisując jego symbolikę, funkcję i historię. Dla lepszego zaprezentowania problemów technologicznych i konserwatorsko-restauratorskich w odniesieniu do obu luster, autorka omawia historię weneckich warsztatów rzemieślniczych i zagadnienia produkcji luster w XVIII i XIX wieku. Opisuje bardzo szeroko działalność warsztatów na tle sytuacji polityczno-gospodarczej Republiki Weneckiej w XVIII i XIX wieku, a czyni to w oparciu o wnikliwe analizy i przeprowadzone kwerendy. Na szczególną uwagę i moją pozytywną ocenę zasługuje dokładne omówienie techniki i technologii produkcji luster weneckich, począwszy od projektu, aż po efekt końcowy. Jest ono oparte nie tylko na analizie źródeł publikowanych i niepublikowanych, m.in. znajdujących się w archiwach Fundacji Giorgio Cini w Wenecji, ale także na wizji lokalnej w manufakturze Barbini Specchi Veneziani – warsztacie włoskim, działającym od II poł. XIX wieku. Pozwoliło to autorce zapoznać się bezpośrednio z współczesną produkcją wyrobów szklanych.

Wspomniane rozdziały początkowe są bardzo dobrze przygotowane i opracowane, dowodzą dobrego rozpoznania okresu i epoki, ze szczególnym podkreśleniem odrodzenia przemysłu szklarskiego i technologii produkcji luster weneckich. Wyjaśniają skomplikowaną problematykę warsztatową i są świetnym wprowadzeniem do głównej części dysertacji, składającej się z części teoretycznej i z części praktycznej, omawiającej konserwację i restaurację dwóch luster ze zbiorów karkonoskiego muzeum.

Zagadnienia praktycznej konserwacji i restauracji obiektów poprzedzono bardzo starannym przedstawieniem stanu zachowania zabytków i przyczyn ich zniszczeń, omawianych odrębnie

dla poszczególnych materiałów, z których zbudowane są lustra, a mianowicie, szkła, powłoki metalicznej, drewna i metalowych elementów łączących oraz substancji klejących. Autorka stara się zaprezentować pełną skalę zniszczeń, które mogą dotyczyć tych materiałów, chociaż – jak podaje – nie wszystkie zniszczenia wystąpiły w drewnie i w metalu, które wykorzystano do budowy konserwowanych luster. Ważne dla postawienia właściwej diagnozy co do kondycji luster jest pokazanie wzajemnego oddziaływania korozyjnego wszystkich materiałów, co stanowi mocną podstawę, niezbędną do właściwego i kompleksowego rozpoznania problematyki zniszczeń w obu karkonoskich obiektach. W tym miejscu należy odnotować i podkreślić właściwy dobór zaplanowanych i wykonanych badań instrumentalnych. Dobrano je w sposób adekwatny do poruszanych w pracy problemów konserwatorskich, tak, by przybliżyć nie tylko zagadnienia budowy technologicznej XIX-wiecznych obiektów, ale także procesów niszczenia zachodzących w użytych tu materiałach. Tego typu i tak szeroko zakrojone badania nie mają swojego odpowiednika w literaturze krajowej i zagranicznej. Na uwagę zasługuje zastosowanie przez doktorantkę metody Optycznej Tomografii Koherencyjnej OCT, jednego z badań nieinwazyjnych, trafnie lokalizującego i obrazującego odspojenia warstwy metalicznej od szkła.

Ta niezwykle profesjonalnie i wyczerpująco przeprowadzona analiza technologiczna i konserwatorska (w zakresie problematyki przyczyn zniszczeń) stała się dobrą bazą dla określenia prawidłowego procesu postępowania i przyjęcia właściwej metodyki technologii konserwacji i restauracji obu luster weneckich, którą z powodzeniem autorka zrealizowała. Efekty żmudnej i bardzo precyzyjnej pracy konserwatorskiej są imponujące, a na szczególną uwagę zasługują rekonstrukcje w szkło i w masy imitujące szkło, wykonane niezwykle profesjonalnie pod względem technologicznym i artystycznym. Prace tego typu i na tak wysokim poziomie może wykonać jedynie konserwator-artysta dobrze przygotowany merytorycznie i praktycznie do pracy przy obiektach tak bardzo skomplikowanych pod względem materiałowym i konserwatorskim.

W całej bardzo przemyślanej i konsekwentnie przeprowadzonej analizie badawczej i konserwatorskiej dostrzegłem kilka drobnych nieścisłości. Na przykład, na stronie 193 widnieje zapis: „- nie powinny ingerować w oryginalną tkankę obiektu”. Jaki rodzaj ingerencji autorka ma tutaj na myśli? W rozdziale 3.6. na stronach: od 197 do 198 i od 201 do 203 brakuje informacji o konkretnej nazwie żywicy epoksydowej, jaką ostatecznie zastosowano do wykonania uzupełnień. Te niedokładności i braki w tych zapisach nie wpływają na bardzo wysoką jakość merytoryczną dysertacji, a w przypadku planowanej publikacji powinny zostać skorygowane lub uzupełnione.

Niezwykle ważne dla recenzującego tę pracę i dla każdego konserwatora dzieł sztuki, jest zamieszczenie w dysertacji spisu zasad dotyczących profilaktyki konserwatorskiej i standaryzacji w celu rozpoznania technik lustrzenia tafli szklanej, a także określenie propedeutyki konserwacji i restauracji tego typu obiektów. Autorka pokazuje sposoby rozpoznawania luster o różnych podlewkach amalgamatowo-rtęciowych i srebrnych, określa metody transportu, zasady przechowywania itd. Informacje te są nie tylko ważne dla

konserwatorów zabytków, ale też dla właścicieli i opiekunów zbiorów, przyczyniając się do ich właściwej ochrony. Jest to niepodważalna i niekwestionowana wartość omawianej dysertacji, która w tej części może stanowić załączek do opracowania projektu zasad ochrony tych wyjątkowych dzieł sztuki użytkowej, dotychczas mało rozpoznanych w naszym kraju.

Sposób przedstawienia problemów, ujęcie zagadnień teoretycznych, umiejętność dokonania syntezy i podsumowania danych oraz wniosków i właściwie dokonana interpretacja wyników badań instrumentalnych, w kontekście projektowanych metod i środków użytych do prac konserwatorsko-restauratorskich, jak i właściwie wykorzystanie wiedzy z różnych dziedzin nauki i sztuki, połączone z wyborem odpowiednich środków i materiałów oraz poparte zdolnościami doktorantki świadczą o jej bardzo dobrym przygotowaniu naukowo-badawczym i praktycznym: artystyczno-konserwatorskim.

Ocena formalnej części pracy

Omawiana dysertacja została napisana na 354 stronach w formie bardzo starannie przygotowanego i estetycznie opracowanego tekstu, przedłożonego do oceny jako wydruk komputerowy. Struktura pracy jest prawidłowa – rozprawa składa się z trzech wyodrębnionych rozdziałów, poprzedzonych wstępem i opatrzonych zakończeniem. Na końcu pracy zamieszczono bibliografię z publikacjami krajowymi i obcojęzycznymi oraz źródłami internetowymi. Dołączono również spis fotografii, rysunków, tabel i schematów oraz aneksy I-V, będące raportami z badań specjalistycznych.

W pracy zamieszczono ilustracje, wykonane na wysokim poziomie i bardzo dobrze obrazujące poruszane zagadnienia. W przypadku niektórych fotografii dla lepszej czytelności proponowałbym zamieszczenie ich w większych formatach, np. na str. 128, 142, 178, 191 itp. Układ pracy jest zgodny z zasadami przyjętymi dla tego typu prac naukowo-badawczych z prawidłowo i wyczerpująco przedstawioną koncepcją zamieszczoną we wstępie pracy i odpowiednim podsumowaniem. Praca napisana jest bardzo dobrym językiem – autorka wyraża się poprawnie stylistycznie i formalnie, dokładnie formułując myśli i precyzyjnie referując poruszaną problematykę.

Konkluzja

Doktorantka umiejętnie łączy ze sobą wiedzę teoretyczną i praktyczną w zakresie konserwacji i restauracji dzieł sztuki. W sposób świadomy i profesjonalny wykorzystuje wiedzę teoretyczną i łączy ją z wynikami najnowszych badań fizykochemicznymi w celu dokonania właściwego rozpoznania budowy technologicznej obiektu, określenia przyczyn zniszczeń i opracowania profesjonalnego projektu konserwatorsko-restauratorskiego.

Przygotowanie magistrantki do opracowania dysertacji w takim zakresie, wykorzystanie wiedzy z zakresu nauk humanistycznych i przyrodniczych, poparte praktycznymi umiejętnościami z zakresu sztuki, rzemiosła artystycznego i konserwacji w sposób

niekwestionowany wpisuje się w dyscyplinę sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki. Stwierdzam, że dysertacja pani mgr Natalii Moszak „*Lustra weneckie. Problematyka technologiczno-konserwatorska dwóch neorokokowych luster zbiorów Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze o nr inw. MJG 36s, MJG 1245Ps*” stanowi ważny wkład w rozwój tej dyscypliny.

Przedstawiona mi do oceny praca doktorska spełnia wymogi stawiane dysertacjom doktorskim, określone w obowiązujących przepisach prawnych, w szczególności w art. 13.1. Ustawy z dnia 14 marca 2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65 poz. 595 z późniejszymi zmianami) oraz w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19.01.2018 r. (Dz.U.2018 poz. 261).

Wnoszę zatem o dopuszczenie pani mgr Natalii Moszak do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Wniosek dodatkowy

Pragnę podkreślić, że sposób prezentacji tematu i przygotowania pracy, która w sposób niezwykle profesjonalny wprowadza czytelnika w zagadnienia technologiczne i konserwatorskie luster weneckich, ukazując problematykę w szerokim kontekście historycznym i artystycznym z wykorzystaniem badań interdyscyplinarnych, zasługuje na szczególne uznanie. Ponadto uzyskane znakomite efekty prac konserwatorsko-restauratorskich, a także widoczne w pracy ogromne zaangażowanie autorki w przygotowanie rozprawy doktorskiej na tak wysokim poziomie skłaniają mnie do wnioskowania o nagrodę dla pani mgr Natalii Moszak.

